

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Actes de Saint-Pantéléémon. Edition diplomatique par Paul Lemerle - Gilbert Dagron - Sima Circović. I, Texte. II, Album. Paris (VIe) (Lethielleux) 1982. (Archives de l'Athos XII).

I. Texte

Μετά σύντομα προλεγόμενα ἀπὸ τὸν κύριο ἐκδότη, καθηγητὴ Paul Lemerle, καὶ πίνακα συντομογραφιῶν τῶν πηγῶν καὶ τῆς βιβλιογραφίας ποὺ χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τὴν ἐκδόση, ἀκολουθεῖ εἰσαγωγικῶς (Introduction) ἡ ἱστορία τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος (Chronologie de Saint-Pantéléémon des origines à 1500) (σελ. 3-17). Εἰς αὐτὴν διακρίνονται δύο μέρη: I. Μέχρι τῆς συγχωνεύσεως τοῦ 1169 (σελ. 3-9), II. Μετὰ τὴν συγχώνευσιν τοῦ 1169 (σελ. 9-17).

I. Τρία μοναστηριακὰ κτίσματα ὑπάρχουν στὴν ἱστορία τῆς σημερινῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ποὺ εἶναι γνωστὴ ὡς Ρωσικόν.

A. Ἡ Μονὴ τῆς Θεοτόκου, ἡ λεγόμενη τοῦ Ξυλουργοῦ. Αὐτὴ μισοερείπωθηκε κατὰ τὸ β' μισό τοῦ 12ου αἰ., δὲν ἐγκαταλείφθηκε ὅμως ἐντελῶς καὶ βρισκόταν στὴ θέση, ὅπου σήμερα εἶναι ἡ Σκήτη Μπογκορόντιτσα στὴ ΒΑ πλευρὰ τῆς χερσονήσου τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ σὲ ἀπόστασι μίᾶς ὥρας ἀπὸ τὴ σημερινὴ Μονὴ τοῦ Παντοκράτορος.

B. Ἡ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, ἡ λεγόμενη τοῦ Θεσσαλονικέως ἢ τῶν Θεσσαλονικέων. Αὐτὴ παραχωρήθηκε τὸ 1169 στὴ Μονὴ τοῦ Ξυλουργοῦ καὶ εἶναι τὸ σημερινὸ Παλαιομονάστηρο ΒΑ τοῦ σημερινοῦ Ρωσικοῦ καὶ στὴ μέση τοῦ δρόμου ἀπὸ Ρωσικὸν σὺν Καρυές.

Γ. Ἡ σημερινὴ Μονὴ Ἁγίου Παντελεήμονος, γνωστὴ ὡς Ρωσικόν, στὴν παραλία καὶ στὴ θέση παλίου ἄρσανα τῆς Μονῆς τοῦ Θεσσαλονικέως (ὑπάρχει ἐκεῖ σήμερα ἀκόμα πύργος ποὺ λέγεται τοῦ Θεσσαλονικέως), κτίσθηκε ἀπὸ τὸ 1760 κ.έ. με δωρεὰ τοῦ Σκαρλάτου Καλλιμάχου (λεγόταν καὶ Μονὴ Καλλιμαχηδῶν) καὶ πλουτίσθηκε ἀπὸ τὴ Ρωσία σὺν ἀρχῆς τοῦ 20οῦ αἰ.

A

Ἡ Μονὴ τῆς Θεοτόκου τοῦ Ξυλουργοῦ ἀναφέρεται γιὰ πρώτη φορὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1016 ὡς Μονὴ τοῦ Ρῶς (Λαύρα 1² Νο 19, στ. 37). Ρῶς εἶναι, πολὺ πιθανόν, ὁ πρὸ τοῦ 1016 πρῶτος ἰδρυτὴς τῆς. Ἐκτοτε ὅμως σὲ σειρά ἐγγράφων, ὅπως τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1030 (Παντελ. Νο 1, στ. 10-11), τὸν Μάϊον τοῦ 1048 (Παντελ. Νο 4, στ. 4-5) καὶ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1070 (Παντελ. Νο 6, στ. 1, 7, 14, 22) ἀναφέρεται ὡς Μονὴ τῆς Θεοτόκου τοῦ Ξυλουργοῦ, χωρὶς νὰ φαίνεται ὅτι ἡ Μονὴ εἶναι ρωσικὴ ἢ ὅτι ἔχει μοναχοὺς Ρώσους. Τὸ Ξυλουργοῦ εἶναι πιθανῶς ἰδιότης τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς. Σὲ ἔγγραφο ὅμως τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1142 (Παντελ. Νο 7), ποὺ εἶναι εὐρετήριο τῶν κινητῶν περιουσιακῶν στοιχείων τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου τοῦ Ξυλουργοῦ, φαίνεται καθαρὰ ὅτι οἱ μοναχοὶ τῆς Μονῆς τοῦ Ξυλουργοῦ εἶναι Ρῶσοι. Γιατὶ ὅμως ἄργησε τόσο πολὺ ἡ ἀποκάλυψις τῆς ἐθνικότητος τῶν μονα-

χῶν τῆς Μονῆς Ξυλουργοῦ; Κατὰ τοὺς ἐκδότες τῶν ἐγγράφων τῆς δυὸ δυνατότητες ὑπάρχουν: Ἡ ὅτι ἡ Μονὴ τοῦ Ρῶς καὶ ἡ Μονὴ τοῦ Ξυλουργοῦ ἦταν ἀνέκαθεν μιὰ καὶ ἡ αὐτὴ μονή. Ἡ ὅτι μιὰ ἀγνωστὴ Μονὴ τοῦ Ρῶς τοῦ 1016 καὶ τοῦ 1081 συγχωνεύθηκε μετὰ τὸ 1081 καὶ πρὸ τοῦ 1142 μετὰ τὴ Μονὴ τοῦ Ξυλουργοῦ. Οἱ ἐκδότες θεωροῦν τὴ δευτέρη ὑπόθεσιν ἀστήρικτη. Πάντως στὸ ἔγγραφο τῆς συγχώνευσης τῆς Μονῆς τοῦ Ξυλουργοῦ μετὰ τὴ Μονὴ τοῦ Θεσσαλονικέως τὸν Αὐγουστο τοῦ 1169 (Παντελ. Νο 8) λέγεται καθαρὰ «ὁ καθηγούμενος τῆς τοῦ Ξυλουργοῦ Μονῆς ἦτοι τῶν Ρουσῶν».

B

Ἡ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος, ἡ λεγόμενη τοῦ Θεσσαλονικέως, ἀναφέρεται γιὰ πρώτη φορὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 998 (Πρωτᾶτον, σ. 89) καὶ ἔκτοτε ἀναφέρεται ἐπανειλημμένως μέχρι τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1080 (D o l g e r, Schatzk. No 104). Κατόπιν τὰ ἔγγραφα σιωποῦν. Μετὰ ἑκατὸ περίπου χρόνια ἐμφανίζεται νὰ παραχωρεῖται τὸ 1169 ἐγκαταλειμμένη καὶ ἐρειπωμένη στὴ Μονὴ τοῦ Ξυλουργοῦ (Παντελ. Νο 8, Αὐγ. 1169).

II. Μετὰ τὴ συγχώνευσιν τοῦ 1169 (σελ. 9-17).

Ἡ νέα κατὰστασις. Οἱ Ρῶσοι τῆς Μονῆς τοῦ Ξυλουργοῦ, τῆς ἀφιερωμένης στὴ Θεοτόκον, ἐγκαθίστανται στὴ Μονὴ τοῦ Θεσσαλονικέως, τὴν ἀφιερωμένην στὸν Ἅγιον Παντελεήμονα διατηρώντας καὶ τὴν παλαιὰ Μονὴν τοὺς μετὰ τὸν ἴδιον ἡγούμενον. Μετὰ τὸν καιρὸ οἱ ὀνομασίαι «τοῦ Ξυλουργοῦ» καὶ «τοῦ Θεσσαλονικέως» ἐξαφανίστηκαν καὶ τὸ 1271 ὑπάρχει πιά μόνον «ἡ Μονὴ τῶν Ρουσῶν τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος» (Παντελ. Νο 9). Μεταξὺ τοῦ 1169 καὶ τοῦ 1271 δὲν ὑπάρχουν πληροφορίες γιὰ τὸ ἐὰν καὶ πῶς διατηρήθηκαν ἐπανδρωμένες καὶ διοικήθηκαν μαζί δυὸ μονές, ἡ παλαιὰ τοῦ Ξυλουργοῦ καὶ ἡ νέα τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος, μετὰ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἡγούμενον. Τὸ πιθανώτερον εἶναι, ὅτι παρὰ τὴς προβλέψεως τοῦ ἐγγράφου τῆς συγχωνεύσεως τοῦ 1169 ἡ παλαιὰ Μονὴ τοῦ Ξυλουργοῦ δὲν διατηρήθηκε ἐπὶ μακρὸν ὥς κυρίαρχος Μονή, ἀλλὰ κατάντησε ἓνα ἀπλό κτῆμα (ἀγρὸς) τῆς νέας Μονῆς τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος τῶν Ρουσῶν.

Τὸ Ρωσικὸ ὡς τὴ σερβικὴ περίοδος. Τὸ 1311 ἔχομε τὴν πρώτη ἐκδήλωσιν ἐνδιαφέροντος τῶν Σέρβων γιὰ τὴ Μονὴ τῶν Ρώσων, τὴν τιμωμένην εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1311 ὁ Ἀνδρόνικος Β' μετὰ παράκλησιν τοῦ γαμβροῦ του Στεφάνου Οὐρώς ἐκδίδει χρυσόβουλλο (Παντελ. Νο 10) γιὰ νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν κυριότητα τῶν κτημάτων τῆς Μονῆς τῶν Ρώσων, ἐπειδὴ οἱ τίτλοι αὐτῶν τῶν κτημάτων εἶχαν χαθεῖ σὲ πυρκαϊά. (Πρόκειται πιθανώτατα γιὰ τὴ λεηλασίαν καὶ πυρπόλησιν τῆς Μονῆς ἀπὸ τοὺς Καταλάνους τὸ 1309). Μᾶς γίνονται ἔτσι γνωστὰ τὰ λίγα κτήματα τῆς Μονῆς μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν Ἀθῶ. Ἐγγραφα ἄλλων μονῶν τοῦ Ἀθῶ ἐπιβεβαιώνουν συμπωματικὰ τὴ ρωσικὴ κυριότητα μερικῶν ἀπὸ αὐτά. Ἀπὸ παρόμοια ἔγγραφα γνωρίζομε, ἀλλὰ μετὰ τὸ 1516, ὀλίγα ὀνόματα ἡγουμένων, δικαίων καὶ πνευματικῶν τῆς Μονῆς τῶν Ρουσῶν.

Ἡ σερβικὴ περίοδος. Γιὰ τὴν περιορισμένη κτηματικὴ περιουσίαν, τὴν ὁποία εἶχε ἀποκτήσῃ ἡ Μονὴ τῶν Ρώσων πρὸ καὶ μετὰ τὴ σερβικὴ κατοχὴ, μαρτυροῦν ἑλληνικὰ καὶ σερβικὰ ἔγγραφα αὐτῆς, ὅπως εἶναι ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ τὸ χρυσόβουλλο τοῦ Ἰωάννου Ε' τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1353 (Παντελ. Νο 11), μετὰ τὸ ὁποῖον ὁ αὐτοκράτωρ προβαίνει σὲ σειρά δωρεῶν κτημάτων στὴν «περιοχὴ τοῦ Στρυμόνος» πρὸς τὴ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος τῶν Ρώσων καὶ συγχρόνως ἐπικυρώνει τὴν κυριότητα τῆς Μονῆς ἐπὶ παλαιότερων αὐτῆς κτημάτων στὴ Θεσσαλονίκην καὶ στὴν περιοχὴ τῆς Καλαμαρίας καὶ τῆς Ἀρβενικείας, τὰ ὁποῖα εἶδαμε νὰ ἀπαριθμοῦνται στὸ χρυσόβουλλο τοῦ Ἀνδρονίκου Β'

τοῦ 1311 (Παντελ. Νο 10). Τὰ κατὰ τὴ σερβικὴ κατοχὴ ἀποκτηθέντα νέα κτήματα τῆς Μονῆς ἀπαραριθμοῦνται στὸ χρυσόβουλλο τοῦ Ντουσάν τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1349 (Παντελ. Νο 1, σερβικά) καὶ βρίσκονταν στὸ Κατεπανίκιο Ζαβαλτίας (Παραστρύμονον) καὶ στὸ Κατεπανίκιο Σερρών, στὴν κάτω δηλαδὴ κοιλάδα τοῦ Ἀγγίτου (Πάνακος) καὶ ὄχι σ' αὐτὴν τοῦ Στρυμόνος, σὲ περιοχὴ δηλαδὴ τῆς κυριαρχίας τῶν Σέρβων. Ὁ Ἰωάννης Ε' δηλαδὴ τὸ 1353 δωρίζει στὴ Μονὴ κτήματα, ποὺ αὐτὴ εἶχε ἤδη ἀπὸ τοῦ 1349 ἀπὸ τὸν Ντουσάν, μὴ ἀναγνωρίζοντας ἔτσι διακοπὴ τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας σ' αὐτά.

Τὰ σερβικά ἔγγραφα τῆς Μονῆς εἶναι 15 καὶ χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸ 1349 μέχρι τὸ 1427/9. Τὸ παλιότερο εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀναφέρθηκε τοῦ Ντουσάν τοῦ Ἰουνίου 1349 (Παντελ. Νο 1, σερβικά) καὶ ἀκολουθοῦν τῶν ἀδελφῶν Οὐγκλεσα καὶ Βουκασάν τοῦ 1366 (Παντελ. Νο 5, σερβικά), τῶν πριγκίπων Ντραγκὰς τοῦ 1372/5 καὶ 1376/7 (Παντελ. Νο 6 καὶ 7, σερβικά), τοῦ πρίγκιπος Λαζάρου τοῦ 1380/1 (Παντελ. Νο 8 καὶ 9, σερβικά) κ.ἄ. Ἐτσι τὸ Ρωσικὸν σὰν προτεκτοράτο τῶν Σέρβων κατὰ τὴ σερβικὴ κατοχὴ γνώρισε τὴ μεγαλύτερη ἀνθιση σὲ πλούτη καὶ πολυανθρωπία. Πλησίασε ὁμως ἡ κατάρρευση τῆς δυνάμεως τῶν Σέρβων κάτω ἀπὸ τὰ πλήγματα τῶν Τούρκων καὶ τὸ τέλος τῆς λαμπρῆς περιόδου τῶν Σέρβων προστατῶν γιὰ τὴ Μονὴ τῶν Ρώσων. Τὸ τελευταῖο σερβικὸ ἔγγραφο τῆς Μονῆς εἶναι τοῦ Ντζιούραντζ Βράνκοβιτς μεταξὺ 19 Ἰουλίου 1427 καὶ 1429, μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Σέρβος ἡγεμὼν ἐπικυρώνει τὴν κυριότητα καὶ δίνει μερικὴ φορολογικὴ ἀπαλλαγὴ γιὰ ὅσα κτήματα τῆς Μονῆς ἀπόμειναν ἀκόμα στὴ σερβικὴ κατοχὴ.

Τὸ τέλος τῆς σερβο-βυζαντινῆς περιόδου καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας. Δὲν ἔπαυσε ὁμως τὸ σερβικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος τῶν Ρώσων καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς σερβικῆς κυριαρχίας ἐπὶ βυζαντινῶν ἐδαφῶν. Ἐτσι μὲ παράκληση τῆς Σεργίδας αὐτοκράτειρας Ἑλένης Ντραγκὰς καὶ τοῦ πρίγκιπα Στεφάνου Λαζάρεβιτς ὁ Μανουὴλ Β' τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1406 παραχωρεῖ (Παντελ. Νο 16) εἰς «τὴν Μονὴν τῶν Ρώσων τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος» ἀγρόκτημα τριῶν ζευγαρίων εἰς τὴν Λήμνον, τοῦ ὁποίου τὴν ὀριοθέτηση ἀπὸ βυζαντινοὺς ἀπογραφεῖς ἔχομε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1407 (Παντελ. Νο 17). Τὸ τελευταῖο ἔγγραφο γιὰ κτήματα τῆς Μονῆς τῶν Ρώσων ἔξω ἀπὸ τὸν Ἄθω εἶναι τοῦ Μαΐου 1419 (Παντελ. Νο 18), μὲ τὸ ὁποῖο ὁ δεσπότης Θεσσαλονίκης Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος παραχωρεῖ στὸ Ρωσικὸ τὸ παλαιοχώριον τοῦ Ἀγίου Δημητρίου τριάντα ζευγαρίων στὴν ὠχυρωμένη χερσόνησο τῆς Παλλήνης, τοῦ μόνου ἀκόμα ἐλεύθερου βυζαντινοῦ ἐδάφους.

Δυὸ ἀκόμα ἑλληνικά ἔγγραφα τοῦ Ρωσικοῦ ὑπάρχουν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἓνα τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1422 (Παντελ. Νο 19) μᾶς δίνει τὸ ὄνομα τοῦ τότε ἡγουμένου τῆς Μονῆς Χαρίτωνος καὶ μᾶς δείχνει τὴ Μονὴ ἀκόμα πλούσια (12 λίβρες ἀργύρου δίνονται στὴ Μονὴ Ἀλυσίου γιὰ νὰ χρησιμοποιεῖ τὸ Ρωσικὸ τὸ νεώριο τῆς πρώτης Καλῆ Ἄγρια) καὶ τὸ ἄλλο τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1430 (Παντελ. Νο 20) μᾶς δίνει τὸ ὄνομα παλίου ἡγουμένου τῆς Μονῆς, ἐνὸς ἐνενηντάχρονου Νεΐλου, ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς ἀμφισβήτησης ὁρίων μεταξὺ Ρωσικοῦ καὶ Κουτλουμουσίου.

Ἄλλα ἔγγραφα ἑλληνικά τοῦ Ρωσικοῦ δὲν ὑπάρχουν, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι ἔπαυσε νὰ εὐημερεῖ ἡ Μονή, ἀφοῦ σὲ σειρὰ ὀλόκληρῃ ἑλληνικῶν ἐγγράφων τῶν ἄλλων Μονῶν τοῦ Ἄθω ἀναφέρονται ἢ ὑπογράφουν ὡς μάρτυρες ἄλλοτε σλαβικά καὶ ἄλλοτε ἑλληνικά ἡγούμενοι, γέροντες ἢ ἱερομόναχοι τῆς Μονῆς τῶν Ρώσων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τελευταῖος εἶναι ὁ ἡγούμενος Παῖσιος, ποὺ ὑπογράφει ἑλληνιστὶ ἀνέκδοτο ἔγγραφο τῆς Μονῆς Βατοπεδίου τοῦ Μαΐου τοῦ 1499.

Αὐτὴ εἶναι μὲ μεγάλη συντομία ἡ ἐνδιαφέρουσα ἱστορία τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος τῶν Ρώσων στὸ Ἅγιο Ὄρος, ὅπως τὴν ἐκθέτουν οἱ ἐκδότες τῶν ἐγγράφων τῆς

στηριζόμενοι στα έγγραφα τόσο της ίδιας της Μονής όσο και στα έγγραφα των άλλων μονών του Ἀθῶ.

Μένουν όμως μερικές άπορίες στο πνεύμα ενός φιλόποπτου ἀναγνώστη: 1) Γιατί ἡ ἀρχαία Μονή της Θεοτόκου ὀνομάζεται μιὰ καὶ μοναδική φορὰ Μονὴ τοῦ Ρῶς (Λαύρα 1^α, Νο 19, Φεβρ. 1016) καὶ ἔκτοτε πάντα Μονὴ τοῦ Ξυλουργοῦ καὶ γιατί ἡ ὀνομασία Ξυλουργοῦ πρέπει νὰ ἦταν ιδιότης τοῦ παλίου ἱδρυτοῦ της Ρῶς; Ἡ τὸ ὄνομα ἢ ἡ ιδιότης τοῦ ἱδρυτοῦ θὰ ἔπρεπε νὰ παραμείνει στὴν ὀνομασία τῆς Μονῆς, ὅπως μόνο ἡ καταγωγή ἔμεινε στὴν ὀνομασία τῆς Μονῆς τοῦ Θεσσαλονικέως καὶ ὄχι τὸ ὄνομα τοῦ ἱδρυτοῦ της.

2) Ἀν Ρῶς καὶ Ξυλουργοῦ ἦταν ἀνέκαθεν μιὰ καὶ ἡ αὐτὴ μονή, ὅπως δέχονται οἱ ἐκδότες, δὲν θὰ ἔπρεπε κάποτε καὶ πρὸ τοῦ 1169 αὐτὲς οἱ ὀνομασίες νὰ ἀναφερθοῦν μαζί ἢ τοῦλάχιστο νὰ ἐναλλάσσονται;

3) Δὲν θὰ ἦταν λογικώτερη ἡ ὑπόθεση, ὅτι κάποια παλιά Μονὴ τοῦ Ρῶς συγχωνεύθηκε κάποτε μὲ τὴ Μονὴ τοῦ Ξυλουργοῦ καὶ ἡ παλιότερη ὀνομασία τῆς πρώτης, τοῦ Ρῶς, λησμονήθηκε, ὅτι πρόκειται δηλαδὴ γιὰ δύο μονὲς καὶ ὄχι γιὰ τὴν ἴδια, ὅπως δέχονται οἱ ἐκδότες τῶν ἐγγράφων της;

Τὸ ὅτι τὸ 1142 ἡ Μονὴ τῆς Θεοτόκου τοῦ Ξυλουργοῦ φαίνεται νὰ ἔχει μοναχοὺς Ρῶσους δὲν σημαίνει κατ' ἀνάγκην ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ Μονὴ τοῦ Ρῶς τοῦ 1016, ἀφοῦ παλαιότερα τοῦ 1142 οὔτε τὸ 1030 οὔτε τὸ 1048 οὔτε τὸ 1070 ἀναφέρεται Μονὴ τοῦ Ρῶς, ἀλλὰ Μονὴ τοῦ Ξυλουργοῦ. Ἐνῶ τοῦναντίον ὁ Κυριακὸς μοναχὸς ὁ Ρῶς τοῦ ἐγγράφου τοῦ 1081 (Ξεροποτ. Νο 6, στ. 68), χωρὶς νὰ εἶναι ἡγούμενος μονῆς, δείχνει ὅτι ὑπάρχει τὸ 1081 Μονὴ Ρῶσων μοναχῶν, πιθανῶς ἡ Μονὴ τοῦ Ρῶς τοῦ 1016, καὶ αὐτὴ δὲν εἶναι ἡ Μονὴ τοῦ Ξυλουργοῦ, γιὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἔνδειξη πρὸ τοῦ 1142 ὅτι εἶχε Ρῶσους μοναχοὺς.

Γιατί λοιπὸν ἡ ὑπόθεση, ὅτι μιὰ παλιά Μονὴ τοῦ Ρῶς, ποὺ ἀναφέρεται καθαρὰ τὸ 1016 καὶ ποὺ ἡ ὑπαρξὴ της διαφαίνεται ἀκόμα τὸ 1081 μὲ τὸν Κυριακὸ μοναχὸ τὸν Ρῶς καὶ ποὺ εἶναι πιθανώτερο νὰ εἶχε Ρῶσους μοναχοὺς, συγχωνεύτηκε μετὰ τὸ 1081 καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ 1142 μὲ τὴ Μονὴ Ξυλουργοῦ, ποὺ πρὶν ἀπὸ τὸ 1142 ποτὲ δὲν ἔδειξε ὅτι εἶναι Ρωσικὴ ἢ ὅτι ἔχει Ρῶσους μοναχοὺς, γιατί ἡ ὑπόθεση αὐτὴ θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς ἐκδότες ἀστήρικτη, ἐνῶ γίνεται ἀπ' αὐτοὺς δεκτὴ ἡ λιγώτερο στηριγμένη ὑπόθεση, ὅτι ἡ Μονὴ τοῦ Ρῶς καὶ ἡ Μονὴ τοῦ Ξυλουργοῦ ἦταν ἀνέκαθεν μιὰ καὶ ἡ αὐτὴ Μονή;

Προχωροῦμε τώρα στὴν παρουσίαση τῶν περιεχομένων τοῦ ἔργου: Ἀκολουθοῦν: Π ρ ο σ ω γ ρ α φ ι κ ῇ ἀ ν α κ ε φ α λ α ἰ ω σ η τ ὶ ν ἡ γ ο υ μ ῑ ν ὶ ν (σελ. 18-19): I. Τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου τοῦ Ξυλουργοῦ, II. Τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος τοῦ Θεσσαλονικέως, καὶ III. τῆς Μονῆς Ἀγίου Παντελεήμονος τῶν Ρῶσων μὲ τὴ χρονολογία τῆς ἐμφανίσεώς των στὰ ἐγγράφα. Σ η μ ε ἰ ὼ μ α (σελ. 20-21) περὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως καὶ περὶ τῶν ἀρχείων τῆς Μονῆς Ἀγίου Παντελεήμονος.

Π ἰ ν α ξ τ ὶ ν ἐ γ γ ρ ά φ ω ν (σελ. 22-23): I. Κ α τὰ τὴ ν χ ρ ο ν ο λ ο γ ῑ α ν τ ὶ ν: Ἑλληνικὰ ἐγγράφα: 20 ἑλληνικὰ ἐγγράφα καὶ 3 Παραρτήματα. Σερβικὰ ἐγγράφα: 15 σερβικὰ ἐγγράφα. II. Κ α τὰ τὴ ν π ρ ο ἑ λ ε υ σ ῖ ν τ ὶ ν: Ἑγγράφα Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων, ἐγγράφα τοῦ Στεφάνου Ντουσάν, ἐγγράφα Σέρβων δεσποτῶν καὶ πριγκίπων, ἐγγράφα κρατικῶν ὑπαλλήλων, ἐγγράφα ἀρχῶν τοῦ Ἀθῶ, ἐγγράφα μονῶν καὶ μοναχῶν, ἐγγράφα ἰδιωτῶν. III. Κ α τὰ τὸ ἀ ν τ ι κ ε ἰ μ ῑ ν ο ν αὐ τ ὶ ν: Ἑγγράφα διὰ κτήματα τοῦ Ξυλουργοῦ, ἐγγράφα διὰ κτήματα τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος ἐντὸς τοῦ Ἀθῶ, ἐγγράφα διὰ κτήματα τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος ἐκτὸς τοῦ Ἀθῶ, ἐγγράφα δι' ἀδελφὰτα τῆς Μονῆς, ἐγγράφα μὴ ἀφορῶντα εἰς τὸν Ἅγιον Παντελεήμονα. Κ α τὰ σ τ α σ ῖ ς ἀ ν τ ι σ τ ο ῖ -

χίαις (concordance) των εκδιδόμενων ἐγγράφων, ἑλληνικῶν καὶ σερβικῶν, πρὸς ἐκεῖνα τῆς ἐκδόσεως τοῦ Κιέβου (σ. 24).

Ἀκολουθεῖ τὸ κύριον σῶμα τῆς ἐκδόσεως, τὸ ὅποῖον ἀποτελοῦν 20 ἑλληνικὰ ἐγγραφα (σ. 27-138) μὲ 3 Παραρτήματα (σ. 139-153) (Appendix I: Νόθον χρυσοβούλλου τοῦ Ἀνδρονίκου Β' τοῦ 1311. Appendix II: Ἀντίγραφον ἐγγράφου τοῦ Πρώτου Θεοφάνους διὰ τὰ ὅρια τῶν Μονῶν Βατοπεδίου καὶ Βερρσιώτου τοῦ 1312. Appendix III: Ἐξ ἀντίγραφα διήθεν χρυσοβούλλου τοῦ Ντουσάν κατασκευασμένα βάσει χρυσοβούλλου τοῦ Ἰωάννου Ε' τοῦ 1353) καὶ 15 σερβικὰ ἐγγραφα (σ. 157-190) ἐκδιδόμενα ὑπὸ S. Čircovič (μὲ χάρτην, σ. 191, διὰ τὰ τοπωνύμια τῶν σερβικῶν ἐγγράφων).

Ἐπεταὶ Εὐρετήριοι ὀνομάτων καὶ πραγματίων τῶν ἑλληνικῶν ἐγγράφων (σ. 193-224) καὶ τῶν σερβικῶν ἐγγράφων (σ. 225-233).

II. Album

Εἰς τὸν τόμον II (Album) μετὰ ἓνα Εὐρετήριοι Πίνακα ὑπάρχουν αἱ φωτοτυπικαὶ ἀποτυπώσεις ὧν τῶν 20 ἑλληνικῶν ἐγγράφων σὲ 39 Πίνακες (Pl. I-XXXIX), τῶν τριῶν Παραρτημάτων σὲ 4 Πίνακες (Pl. XL-XLIV), καὶ τῶν 15 σερβικῶν ἐγγράφων σὲ 12 Πίνακες (Pl. XLV A-LVI B).

Εἰς τὸν τόμον I (Texte) ἕκαστον ἐγγραφοῦν τιτλοφορεῖται μὲ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ εἶδους τοῦ (π.χ. I. Acte de vente d'un kellion, 2. Acte de vente entre moines κ.ο.κ.), μὲ τὴν χρονολογίαν ἐκδόσεώς του (π.χ. Février, Indiction 13, a. m. 6538 (1030), 2. Indiction 2, a. m. 6542 (1033/34)), μὲ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ιδιότητα τοῦ ἐκδῶσαντος αὐτὸ (π.χ. I. Deux higoumenes... 2. Christodoulos higoumene de Katzari) καὶ μὲ σύντομον ἀναγραφὴν τοῦ περιεχομένου τοῦ (π.χ. Καθαρὰ πρᾶσις, 2. Ἐγγραφὸς καὶ ἐνυπόγραφος ἀσφάλεια, ἡγουν καθαρὰ πρᾶσις).

Ἀκολουθεῖ περιγραφή (Description) τοῦ ἐγγράφου καὶ τῶν τυχόν ἀντιγράφων του, ἀνάλυσις (Analyse) τοῦ περιεχομένου του, σημειώσεις (Notes) ἐπὶ διαφόρων ὀνοματικῶν καὶ πραγματικῶν στοιχείων τοῦ κειμένου, προσωπογραφία (Prosopographie) τῶν ἀναφερομένων προσώπων καὶ διερεύνησις τῶν ὑπογραφῶν (Signatures) τοῦ ἐγγράφου, ὅταν προσφέρεται τοιαύτη, τυχόν ἀναφερόμενα εἰς αὐτὸ παλαιότερα ἐγγραφα (Actes mentionnés) καὶ τυχόν ὑπάρχουσα σχετικὴ βιβλιογραφία. Ὑπάρχει πάντοτε παραπομπὴ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῆς σχετικῆς φωτοτυπίας τοῦ ἐγγράφου εἰς τὸ Album καὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦ τῆς ἐκδόσεως Κιέβου. Ἀκολουθεῖ τὸ κείμενον ἐκδιδόμενον καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς διπλωματικῆς ἐκδόσεως ἐγγράφων.

Ὅπως ὅλα τὰ ἐγγραφα τῶν μονῶν τοῦ Ἁθῶ ἀποτελοῦν καὶ τὰ ἐγγραφα τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος τῶν Ρώσων χρυσωρυχεῖον πληροφοριῶν διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἁθῶ πρῶτον καὶ διὰ τὴν βυζαντινὴν προσωπογραφίαν καὶ γεωγραφίαν διὰ τὸν ἱστορικὸν τοῦ Βυζαντίου. Ἐξ αὐτῶν φαίνεται ὅτι ἡ πᾶμπλουτος ἄλλοτε σημερινὴ Μονὴ τῶν Ρώσων στὸν Ἁθῶ δὲν εἶχε μεγάλῃν κτηματικὴν περιουσίαν ἐντὸς τοῦ Ἁθῶ οὐτε βαθεῖες ρίζες εἰς τὸ ἔδαφός του, ἀλλὰ ἡ κτηματικὴ περιουσία τῆς Μονῆς ἦτο συμπτωματικὴ, εὐρίσκετο ἐκτὸς τοῦ Ἁθῶ, προήρχετο ἀπὸ δωρεὰς τῶν προσωρινῶν κατακτητῶν Σέρβων ἡγεμόνων καὶ ἐξετείνετο εἰς τὸν μέσον καὶ ἄνω ροὺν τοῦ Στρυμόνου, ὅπου εἶχον ἐπικρατῆσαι προσωρινῶς οἱ Σέρβοι. Ἀπὸ τὰ 20 ἑλληνικὰ ἐγγραφα τῆς Μονῆς μόνον ἕξ (οἱ ἀρ. 2, 5, 13, 14, 19 καὶ 20) ἀφοροῦν εἰς κτήματα τῆς Μονῆς ἐντὸς τοῦ Ἁθῶ.

Ἐνδιαφέρουσα διὰ τὴν τοπογραφίαν τῆς βυζαντινῆς Θεσσαλονίκης εἶναι ἡ πληροφορία ἐκ τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ Ἀνδρονίκου Β' τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1311, ὅτι ἡ Μονὴ τῶν Ρώσων εἶχε *ἀνέκαθεν καὶ μέχρι τοῦ νῦν* διὰ δικαιομάτων ἐντὸς τῆς θεοσώστου πόλεως

Θεσσαλονίκης μετόχιον εις ὄνομα τιμώμενον τῆς Ἀγίας Ζηναΐδος μετὰ τῶν δικαίων αὐτοῦ» (Παντελ. Νο 10, στ. 36-39). Σήμερα οὔτε νὰ ὑποπτευθοῦμε μπορούμε ποῦ βρισκόταν μέσα στὴ Θεσσαλονίκη τὸ μετόχι αὐτὸ τῆς Μονῆς τῶν Ρώσων ὕστερα ἀπὸ τόσες καταστροφές καὶ ἀλλοιώσεις τοῦ χρόνου στὴν πόλη.

Βεβαίως ἡ Βυζαντινολογία εἶναι εὐνῶμων πρὸς τοὺς ἱκανοὺς καὶ ἀκαμάτους ἐκδότας γιὰ τὴν ὑποδειγματικὴ διπλωματικὴ ἐκδοση τῶν ἐγγράφων τῆς Μονῆς τῶν Ρώσων καὶ γιὰ τὸ πλῆθος τῶν παντοίων πληροφοριῶν ἀπ' αὐτά.

Γ. Ι. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ

Actes de Docheiariou. Edition diplomatique par Nicolas Oikonomidès I. Texte. II. Album. Paris (VIe) (P. Lethielleux) 1984. (Actes de l'Athos XIII).

1. Texte

Μετὰ σύντομα Προλεγόμενα ὑπὸ τοῦ ἐκδότου καὶ Πίνακα συντομογραφιῶν πηγῶν καὶ βιβλιογραφίας, ποῦ χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τὴν ἐκδοση, ἀκολουθεῖ εἰσαγωγικὸς (Introduction) ἡ ἱστορία τῆς Μονῆς Δοχειαρίου, ἣτοι:

Αἱ ἀρχαὶ καὶ οἱ ἱδρυταὶ τῆς Μονῆς, περὶ τῶν ὁποίων πηγαὶ εἶναι: I. Ἡ ἀγιογραφικὴ ἀφήγησις περὶ τῆς Μονῆς, ἡ ὁποία μὲ ἀνάμικτα φανταστικά καὶ πραγματικά στοιχεῖα διεσώθη ἐν ὄλῳ ἢ ἐν μέρει εἰς τρία χειρόγραφα τοῦ 16ου αἰῶνος. Σημειώνεται εἰς τὸ ἐξῆς ὡς Θαύματα (Miracles) καὶ πρέπει νὰ ἐγινε μέσα στὸν 16ο αἰ. καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς Μονῆς ὑπὸ τῶν Βλάχων πριγκίπων τὸ 1568. II. Τὸ Πρωτοσκυνητάριο τῆς Μονῆς, ποῦ περιέχει μιὰ πρὶν ἀνεπτυγμένη μορφή τῶν Θαυμάτων, προχωρεῖ καὶ μετὰ τὸ 1568 καὶ πρέπει νὰ ἐγινε ἀπὸ τὸν Κύριλλο τῆς Σμύρνης μὲ χρησιμοποίηση καὶ ἄλλης ἄγνωστης πηγῆς (σ. 3-4).

III. αἰών. Ἀγίος Νικόλαος τῆς Δάφνης.

Οἱ πηγὲς καὶ τὰ ἔγγραφα τῆς σημερινῆς Μονῆς Δοχειαρίου συμφωνοῦν ὅτι ἡ Μονὴ ἱδρύθηκε κατ' ἀρχὰς κοντὰ στὸ σημερινὸ λιμάνι τῆς Δάφνης ὡς Μονὴ τοῦ Ἀγίου Νικολάου ἀπὸ κάποιον δοχειάριον, ἀποθηκάριον δηλαδή, τῆς λίγο βορειότερης σημερινῆς Μονῆς Ξηροποτάμου (τοῦ 10ου αἰ.) κατὰ πᾶσα πιθανότητα, γιὰ αὐτὴ ξαπλώνει αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τίς κτήσεις της στὴν ἐρημὴ τότε νότια παραλία τοῦ Ἀθῶ. Ἔτσι, κάποιος Θεόδουλος ὑπογράφει ἀνέκδοτα ἀκόμα ἔγγραφα τῆς Μονῆς Ἰβήρων ὡς «μοναχὸς τῆς Δάφνης» τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1013, ὡς «ὁ τοῦ Δοχειαρίου» τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1015 καὶ ὡς «ἡγούμενος τῆς Δάφνης» τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1020. Ἀναμφιβόλως πρόκειται γιὰ τὴ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῆς Δάφνης, ἡ ὁποία λοιπὸν πρέπει νὰ ἱδρύθηκε πρὸ τοῦ 1013. Παράλλῃλως, τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1016 καὶ τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1018 ὑπογράφει, ἀνορθόγραφα, ἔγγραφα μονῶν (Λαύρα I, Νο 19, στ. 40, καὶ ἀνέκδοτα Βατοπεδίου) κάποιος Ἰωάννης Δοχειάριος. Ὁ ἐκδότης συμπεραίνει ὅτι αὐτὸς πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τῆς Μονῆς Ἀγίου Νικολάου τῆς Δάφνης καὶ ὅτι ἀπ' αὐτὸν ὀνομάστηκε ἡ μονὴ αὐτὴ τοῦ Δοχειαρίου. Τὸ ὅτι ἡ πρὸ τοῦ 1013 ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Δοχειάριο ἱδρυθεῖσα Μονὴ Ἀγίου Νικολάου τῆς Δάφνης ἔχει τὸ 1020 ὡς ἡγούμενο τὸν ἀναφερθέντα Θεόδουλο καὶ ὄχι τὸν ζῶντα τὸ 1018 καὶ ὑπογράφοντα ἔγγραφοι ἱδρυτὴς τῆς Ἰωάννη Δοχειάριο (ποῦ ἐμφανίζεται μάλιστα ἀπλὸς μοναχὸς καὶ ἀντιπρόσωπος μόνο τῆς Μονῆς του), δὲν εἶναι παράδοξο, κατὰ τὸν ἐκδότη, ἀφοῦ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα παραδείγματα, ὅπως τοῦ Παύλου τοῦ Ξηροποταμίτου. Ἔτσι ἡ ἀνάμνησις τοῦ ἱ-

δρυτή Δοχειαρίου ως προσώπου εξασθένησε με τὸν καιρὸ καὶ ἀπὸ τὸ 1037 ἤδη ἔγγραφα καὶ ὑπογραφὲς ἀναφέρουν ἀπροσώπως «Μονὴν Δοχειαρίου» (ἐξασθένησε, λέμε ἐμεῖς, μέσα σὲ 24 χρόνια, μέσα σὲ μιὰ γενιά, πὺ ζεῖ ἀκόμα καὶ δὲν ἐξασθένησε μέσα σὲ πολὺς γενιὲς ἢ ἀνάμνηση τοῦ ἱδρυτῆ Παύλου τοῦ Ξηροποταμίτου).

Ἡ Μονὴ Ἀγίου Νικολάου τῆς Δάφνης μετατίθεται, χωρὶς μαρτυρία γιὰ τὸ λόγος τῆς μεταθέσεως, μεταξὺ 1051-1056 τὸ πιθανώτερο στὴ σημερινὴ ἐπίσης παράκτια θέση τῆς Μονῆς Δοχειαρίου, μεταξὺ Μονῆς Ξενοφώντος καὶ Μονῆς Καλλιγράφου, καὶ ἡ ὀνομασία Μονὴ τῆς Δάφνης ἐξαφανίζεται ἔκτοτε ἀπὸ τὰ ἔγγραφα. Ὁ λόγος τῆς μεταθέσεως αὐτῆς εἶναι κατὰ τὸν ἐκδότῃ λιγώτερο πιθανὸν ἢ ἐπιδρομὴ πειρατῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Σικελίας στὸ Αἰγαῖο τοῦ 1035 καὶ περισσότερο ἔως τὸ περιωρισμένο τῆς ἐνδοχώρας τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῆς Δάφνης. Ἀπὸ τοῦ 1057 διακεκριμένοι ἡγούμενοι τῆς Μονῆς Δοχειαρίου καὶ ἀποκτώμενα οἰκονομικὰ προνόμια αὐτῆς (Δοχειαρ. Νο 2) μαρτυροῦν γιὰ τὴν αὐξανόμενη σπουδαιότητα τῆς Μονῆς Δοχειαρίου στὸν Ἄθω (σ. 5-7).

12ος αἰὼν. Ἡ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Μιχαήλ.

Γεγονὸς εἶναι ὅτι ἡ πρὸ τοῦ 1013 ἱδρυθεῖσα, πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Δοχειαρίου, Μονὴ τοῦ Ἀγίου Νικολάου παρὰ τὴν Δάφνην ἐγκαταλείφθηκε, πιθανώτερο μεταξὺ 1051-1056, καὶ μεταφέρθηκε ὡς μενὴ σὲ νέο μοναστηριακὸ κτίσμα δυτικὰ τῆς σημερινῆς Μονῆς Ξενοφώντος. Μέχρι τὸ 1083 αὕτῃ ἡ Μονὴ Ἀγίου Νικολάου εἶναι ἡ Μονὴ Δοχειαρίου. Ὁ ἀπὸ τοῦ 1108 ὅμως ἡγούμενος τῆς Μονῆς Νεόφυτος λέει στὴ σωζόμενη διαθήκη του πὺ γράφηκε μετὰ τὸ 1118 (Δοχειαρ. Νο 6) ὅτι ἡ Μονὴ του ἀνέκαθεν ἦταν ἀφιερωμένη στὸν Ἅγιο Μιχαήλ (τὸν Ἀρχάγγελο). Τὴν ἐξήγηση τῆς νέας αὐτῆς ὀνομασίας τῆς Μονῆς Δοχειαρίου καὶ τοῦ ἰσχυρισμοῦ αὐτοῦ τοῦ ἡγουμένου τῆς Νεοφύτου ἀναζητᾷ ὁ ἐκδότῃς ἐρευνώντας τις ἀγιορείτικες παραδόσεις τῶν Θαυμάτων καὶ τοῦ Προσκυνηταρίου καὶ κάνοντας εὐλογοφανεῖς ὑποθέσεις. Οὕτω: Κατὰ τὰ Θαύματα κάποιος μοναχὸς Εὐθύμιος ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Νικηφόρου Βοτανειάτου (1078-1081) ἱδρυσε δῆθεν τὴ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Νικολάου τοῦ Δοχειαρίου στὴ Δάφνη. Σαρακηνοὶ δῆθεν πειρατὲς κατέστρεψαν τὴ Μονὴ καὶ ὁ Εὐθύμιος καὶ οἱ μαθηταί του κατέφυγαν στὴ θέση τῆς σημερινῆς Μονῆς Δοχειαρίου, ὅπου ἔκτισαν ναὸ τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Κατόπιν ἦλθε στὴ Μονὴ τοῦ Εὐθυμίου ὁ εὐγενοὺς καταγωγῆς ἀνεψιὸς του Νεόφυτος μετὰ ὅλη του τὴν περιουσία, ἔγινε σ' αὐτὴν μοναχὸς καὶ σ' αὐτὸν ὁ Εὐθύμιος στὰ τέλη τῆς ζωῆς του ἄφησε τὴν ἡγουμένην τῆς Μονῆς.

Ὁ ἄγνωστος ἀπὸ ἄλλου Εὐθύμιος πρέπει νὰ εἶναι ἱστορικὸ πρόσωπο, ἀφοῦ μιλáει γι' αὐτὸν στὴ σωζόμενη διαθήκη του ὁ Νεόφυτος καὶ ὅπως δείχνουν οἱ χρονολογίαι τῆς διαθήκης τοῦ Νεοφύτου θεῖος καὶ ἀνεψιὸς πρέπει νὰ ἔζησαν ἐπὶ Νικηφόρου Βοτανειάτου (1078-1081) καὶ πρέπει νὰ ἦταν εὐγενοὺς καταγωγῆς, ἀφοῦ οἱ σχέσεις τους μετὰ τὴν αυτοκρατορικὴ οἰκογένεια ἔφεραν κατὰ τὴν ἀναφερθεῖσα διαθήκη πολλὰ ὀφέλη στὴ Μονή, καμιά σχέση ὅμως δὲν ἔχουν μετὰ τὴν πολὺ παλιότερη Μονὴ τοῦ Ἀγίου Νικολάου στὴ Δάφνη.

Καμιά ὅμως ἐξήγηση δὲν δίνεται μ' αὐτὰ γιὰ τὴν ὀνομασία τῆς Μονῆς Δοχειαρίου ὡς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Μιχαήλ στὴ διαθήκη τοῦ Νεοφύτου. Ὁ ἐκδότῃς ἀκολουθώντας τὸν Σμυρνάκη καταφεύγει σὲ μιὰ εὐλογοφανῆ ἐξήγηση: Ἡ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Νικολάου τοῦ Δοχειαρίου, πὺ μετατέθηκε παλιὰ ἀπὸ τὴ Δάφνη, ἦταν κτισμένη μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα ψηλὰ στὸ βουνό, ἀλλὰ ἕνας μικρὸς ναὸς τοῦ Ἀγίου Μιχαήλ καὶ μερικὰ κελιά βρίσκονταν κάτω κοντὰ στὴ θάλασσα στὴ θέση τῆς σημερινῆς Μονῆς Δοχειαρίου καὶ σ' αὐτὰ κατοίκησαν ὁ Εὐθύμιος καὶ οἱ σύντροφοί του ὅταν ἦλθαν ἀπὸ τὴ Δάφνη. Μετὰ τὸν καιρὸ, ὅπως ἔγινε στὴν ἱστορία τοῦ Ρωσικοῦ, ἡ νέα ἐγκατάσταση κοντὰ στὴ θάλασσα ἀντικατέστησε τὴν παλιὰ ψηλὰ στὸ βουνό καὶ σ' αὐτὴν τὴ νέα ἐγκατάσταση ἔγινε ἡγούμενος ὁ

Νεόφυτος. Έτσι εξηγείται γιατί ὁ Εὐθύμιος θεωρεῖται ἀπὸ τὴν παράδοση ὡς ἰδρυτὴς τῆς Μονῆς Δοχειαρίου καὶ γιατί ὁ Νεόφυτος λέει ὅτι ἡ Μονὴ τοῦ ἦταν πάντα ἀφιερωμένη στὸν Ἅγιο Μιχαήλ, ἀφοῦ δὲν γνώρισε ἄλλη.

Τὰ Θαύματα ἀναφέρουν τὰ σημαντικὰ ἔργα τοῦ ἡγουμένου Νεοφύτου στὴ Μονὴ τοῦ καὶ διηγούνται τὸ θαῦμα τῆς ἀνευρέσεως θησαυροῦ στὸ μετόχι τῆς Μονῆς Λογγός, τὸ ὁποῖο προκάλεσε μὲ τὶς προσευχὲς τοῦ ὁ Νεόφυτος, ὅταν ἐξαντλήθηκαν οἱ πόροι τοῦ γιὰ τὰ ἔργα τῆς Μονῆς.

Ἡ μετὰ τὸ 1118 γραφεῖσα διαθήκη τοῦ ἀπὸ τὸ 1108 ἡγουμένου τῆς Μονῆς Νεοφύτου, ποὺ σώζεται (Δοχειαρ. Νο 6), καὶ γιὰ τὰ ἔργα τοῦ στὴ Μονὴ ὁμιλεῖ καὶ γιὰ τὴν εὕρεση θησαυροῦ ὑπὸ τῶν Δοχειαριτῶν ἔμμεσα μαρτυρεῖ, ἀφοῦ τὸ 1112 ὁ Νεόφυτος πληρώνει μὲ νομίσματα ἡλικίας διακοσίων ἐτῶν καὶ ἐπιβεβαιώνονται ἔτσι ἐν μέρει οἱ πληροφορίες τῶν Θαυμάτων.

Κατὰ τὸν χρόνον τῆς συντάξεως τῆς διαθήκης τοῦ ὁ Νεόφυτος ἦταν ἤδη Πρῶτος τοῦ Ὁρους καὶ ἐτοίμαζε διάδοχό τοῦ τὸν Βαρνάβα, ὁ ὁποῖος μαρτυρεῖται ὡς ἡγούμενος τῆς Μονῆς Δοχειαρίου τὸ 1141 καὶ τὸν ὁποῖο διαδέχτηκε πρὸ τοῦ 1169 ὁ Ἰλαρίων, οἰκονόμος τοῦ Ἁθῶ.

Ἐπὶ Εὐθυμίου καὶ Νεοφύτου ἡ Μονὴ Δοχειαρίου ἐγινε ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα κοινόβια τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ἀργότερα οἱ Δοχειαρίται τοὺς ἀνακήρυξαν ἁγίους καὶ ὥρισαν τὸν ἑορτασμὸ τῆς μνήμης τους τὴν 9 Νοεμβρίου, τὴν ἐπομένη τῆς γιορτῆς τῶν Ἀρχαγγέλων στὶς 8 Νοεμβρίου, δηλαδὴ πρᾶγμα ποὺ δείχνει ὅτι δὲν γνώριζαν τὴ χρονολογία τοῦ θανάτου των. Ἐνῶ ὅμως τὸν 12ο αἰ. ἡ Μονὴ Δοχειαρίου ἦταν ἀφιερωμένη στὸν Ἅγιο Μιχαήλ (ἓνα λοιπὸν ἐκ τῶν Ταξιαρχῶν Ἀρχαγγέλων) καὶ τὰ μολυβδόβουλλα τῆς Μονῆς τοῦ 11ου καὶ τοῦ 12ου αἰ. φέρουν αὐτοῦ μόνου τὴν εἰκόνα, ἀπὸ τοῦ 1311 ἡ Μονὴ ὀνομάζεται τῶν Ταξιαρχῶν ἢ τῶν Ἀσωμάτων, τοῦ Μιχαήλ καὶ Γαβριήλ δηλαδὴ. Δὲν ὑπάρχει ἐξήγηση γι' αὐτό, ἀφοῦ τίποτα δὲν ξέρουμε γιὰ τὴν κατοπινὴ ἱστορία τῆς Μονῆς. Αὐτὴ εἶναι σύντομα ἡ ἱστορία τῆς Μονῆς Δοχειαρίου, ποὺ ὀφείλουμε στὸν ἐκδότη τῶν ἐγγράφων τῆς (σ. 7-11).

Ἡ Δοχειαρίου ἀπὸ τὸν 12ο-15ο αἰῶνα.

Τὰ ἀρχεῖα τῆς Μονῆς, πτωχὰ γιὰ τὸν ὑπόλοιπο 12ο αἰ. καὶ γιὰ ὅλον τὸν 13ο αἰ., ἀξάνουν σημαντικὰ ἀπὸ τὸν 14ο αἰ. κ.έ., ἀλλὰ τὰ ἐγγραφὰ τους μᾶς πληροφοροῦν μόνο γιὰ τὶς διάφορες κτήσεις τῆς Μονῆς, γιὰ τοὺς ἡγουμένους καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς καὶ τίποτε δὲν λέγουν γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἰδίας τῆς Μονῆς. Κατὰ τὸν ἐκδότη τους, ἐκτὸς ἀπὸ κτήματα καὶ πρόσωπα, μαθαίνουμε ἀπὸ αὐτὰ μόνο τὰ ἐξῆς:

α) Ἀπὸ τοῦ 1311 τοῦλάχιστο ἡ Δοχειαρίου χαρακτηρίζεται ὡς «βασιλικὴ Μονή», ἀλλὰ οὔτε ἰδιαίτερη σχέση πρὸς ὠρισμένο αὐτοκράτορα οὔτε πρὸς τὸ αὐτοκρατορικὸ παλάτι διακρίνεται οὔτε ὅτι ἀπαλλάχθηκε ποτὲ ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ Πρώτου.

β) Λειτουργήσε πάντοτε ὡς κοινόβιο (Δοχειαρ. Νο 17 τοῦ 1330/31), ἀλλὰ τὸ κοινοβιακὸ τῆς σύστημα ὑπέστη κάποια χαλάρωση τὸ 1351-1361, ὅπως δείχνει ἡ ὑπόθεση τοῦ Γρηγορίου Ἰσβὲ (Νο 34-36), ὅταν στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἡσυχασμοῦ τὸ ἰδιόρρυθμο σύστημα διαδίδεται στὸν Ἁθῶ.

γ) Ὅταν οἱ ἡσυχαστικὲς ἐριδες μαίνονταν κατὰ τὸν 14ο αἰ., ἡ Δοχειαρίου δὲν λαμβάνει μέρος, οὔτε ἔχει οὔτε δέχεται φημισμένους Ἡσυχαστὲς ἢ Ἀντιησυχαστὲς καὶ τὰ ἀρχεῖα τῆς ἀγνοοῦν τὴν ἐριδα καὶ τὰ πνευματικὰ ζητήματα τῆς ἐποχῆς.

δ) Τὸ ἐπεισόδιο τοῦ πλοίου τῆς Μονῆς, ποὺ μετέφερε δημητριακὰ καὶ παρασύρθηκε στὴν Ἀφρικὴ, προκάλεσε ἐπιδρομὴ τῶν Σαρακηνῶν γιὰ ἀθέτηση ὑποσχέσεως καὶ θαῦμα σωτήριον τῶν Ἀρχαγγέλων, τὸ ὁποῖο διηγούνται τὰ Θαύματα καὶ μὲ παραλλαγὰς τὸ Προ-

σκυνητάριο. Τὸ θαῦμα αὐτὸ ἀνάγεται μᾶλλον στὸν 11ο αἰ. καὶ μαρτυρεῖ ἐμπορικὴ δραστηριότητα τῶν Δοχειαριτῶν, γιὰ τὴν ὁποία ἡ καυχησιολογία τῆς Μονῆς δημιούργησε θρύλους.

Ὅτι γνωρίζομε σχετικὸ μὲ τὴ Μονὴ ἀπὸ τὸν 12ο-15ο αἰ. παρατίθεται ὑπὸ τοῦ ἐκδότου, ἀντὶ συνεχοῦς ἀφηγήσεως, σὲ πίνακα μὲ γεγονότα ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τῆς Μονῆς κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς πρὸ τοῦ 1195 μέχρι τοῦ Μαΐου 1496, ἐνενήντα ἕνα γεγονότα μὲ παραπομπὴ στὰ ἀντίστοιχα ἔγγραφα (σ. 13-22).

Ἐδῶ τελειώνουν ὅλα τὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα συγκέντρωσε ὁ ἐκδότης περὶ τῆς Μονῆς. Ἀκολουθεῖ Πίναξ τῶν ἡγουμένων, τῶν ἀξιωματούχων καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Μονῆς ἀπὸ τοῦ 1016-1513 κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ μὲ παραπομπὴ τόσο στὰ ἔγγραφα τῆς Μονῆς Δοχειαρίου ὅσο καὶ στὰ ἔγγραφα καὶ ἄλλων μονῶν τοῦ Ἁθῶ, εἰς τὰ ὁποῖα αὐτοὶ ἀναφέρονται (σ. 23-29).

Τὰ ἀρχεῖα τῆς Μονῆς Δοχειαρίου.

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἱστορία τῶν ἀρχείων τῆς Μονῆς, ὅπως τὴν σκιαγραφεῖ ὁ ἐκδότης: Ραχιαῖες σημειώσεις στὰ ἔγγραφα δείχνουν ὅτι μιὰ πρώτη τακτοποίηση τῶν ἀρχείων τῆς Μονῆς ἐγινε κατὰ τὸν 12ο αἰ. Κατόπιν μέχρι τὸν 16ο αἰ. παρατηρεῖται ἀδιαφορία διὰ τὰ ἀρχεῖα. Μετὰ τὴς πειρατικῆς ἐπιδρομῆς, τὴν ἐγκατάλειψη τῆς Μονῆς καὶ τὴν ἀνάληψη τῶν ἀρχείων τῆς ὑπὸ τῶν μοναχῶν τῆς Μονῆς Ξενοφώντος στὶς ἀρχὲς τοῦ 16ου αἰ., ἀρχίζει κατὰ τὴς συνοριακῆς ἐριδὲς τῆς Μονῆς μὲ τὴς Μονὲς Ξενοφώντος καὶ Κασταμονίτου συστηματικὴ τακτοποίηση τῶν ἀρχείων ἀπὸ τοῦ 16ου μέχρι τοῦ 20οῦ αἰ. καὶ ἐμπλουτισμὸς τῶν μὲ ἀντίγραφα ἐφθαρμένων καὶ μὲ νόθα ἔγγραφα γιὰ τὴν ὑποστήριξη τῶν διεκδικήσεων τῆς Μονῆς ἐναντὶ τῶν γειτόνων τῆς. Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ προκύπτει ἀναμφισβήτητα ὅτι ἡ Μονὴ Δοχειαρίου ὑπῆρξε πάντα ἑλληνικὴ μονὴ καὶ ὅτι ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Ἡσαΐα τοῦ Χιλανδαρίου ὅτι ἡ Δοχειαρίου ἦταν σερβικὴ μονὴ προέρχεται ἀπὸ σύγχυση μὲ τὴ Μονὴ Ξενοφώντος, ἡ ὁποία κατοικήθηκε πράγματι κατὰ τὸν 15ον αἰ. ἀπὸ Σέρβους μοναχοὺς.

Τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὰ ἔγγραφα τῆς Μονῆς ἀναφέρονται παλαιότερα ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχουν σήμερα, δείχνει ὅτι ἡ Μονὴ εἶχε ἄλλοτε πολὺ περισσότερα ἔγγραφα ἀπὸ ὅσα ὑπάρχουν σήμερα στὰ ἀρχεῖα τῆς, ὅπως ἄλλωστε συμβαίνει σ' ὅλες τὴς μονὲς τοῦ Ἁθῶ, καὶ ἔτσι φάκελλοι ἐγγράφων γιὰ παλαιότατα κτήματα τῆς Μονῆς, ὅπως γιὰ τὴν Περιγαρδίκεια, εἶναι πολὺ πτωχοί, ἐνῶ γιὰ τὸ Λογγὸ καὶ γιὰ ἄλλα κτήματα τῆς Μονῆς στὴ Ρεβενίκεια καὶ στὴ Λήμνο μαθαίνουμε μόνο ἀπὸ ἕνα ἔγγραφο, τὸ Πρακτικὸ τοῦ Ἰωάννου Βατάτζη τοῦ 1341 (Δοχειαρ. Νο 20). Τοῦναντίον, ἄλλοι φάκελλοι εἶναι καλοδιατηρημένοι καὶ φαίνονται πλήρεις, ὅπως τοῦ Ρωσαίου καὶ τοῦ Διαβολόκαμπου μὲ ἐπιτυχεῖς ἐνέργειες τῆς Μονῆς κατὰ κατασχέσεων τοῦ Δημοσίου, τῆς Ἑρμηλείας μὲ ἐπιτυχεῖς κατακτήσεις τῆς Μονῆς εἰς βάρος λαϊκῶν γαιοκτημόνων, τοῦ κτήματος τοῦ Μουρίνου μὲ ἐπιτυχὴ ὑπεράσπισή του κατὰ τῆς ἀπληστίας τῆς Μονῆς Ξηροποτάμου, τοῦ κτήματος τοῦ Μανουὴλ Δεβλιτζηνοῦ μὲ ἐπιτυχὴ ὑπεράσπισή του κατὰ τῶν διεκδικήσεων τριῶν Ἀδελφάτων καὶ τοῦ κτήματος τῶν Μαριανῶν, τοῦ ἀποκτηθέντος χάρις στὴν προνομιακὴ θέση τῶν μονῶν τοῦ Ἁθῶ κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς κατακτῆσεως τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Λιγώτερο ἐνδιαφέροντα εἶναι τὰ ἔγγραφα, ποὺ ἀφοροῦν σὲ κτήματα καὶ ὑποστατικὰ τῆς Μονῆς μέσα στὸ Ὅρος, ἀφοῦ μεγάλος ἀριθμὸς τους εἶναι νόθα ἢ νοθευμένα ἐν μέρει. Ἐν γένει ἡ Μονὴ Δοχειαρίου, μέτριας πάντα σημασίας μονή, δὲν ἔχει οὔτε παλαιὰ αὐτοκρατορικὰ χρυσόβουλλα οὔτε σπουδαῖα Πρακτικά, ὅπως ἡ Λαύρα καὶ ἡ Ἰβήρων, ἀλλὰ οἱ σχετικὰ πλήρεις φάκελλοι ἐγγράφων τῆς δίνουν ζωντανὴ εἰκόνα ὀρισμένων ὑποθέσεων τῆς μοναστηριακῆς ζωῆς τῆς ἀνὰ τοὺς αἰῶνες.

Νεώτεραι ἔρευναι καὶ τακτοποιήσεις.

Τῇ βαθμιαίᾳ ἀνακάλυψη τῶν ἐγγράφων τῆς Μονῆς Δοχειαρίου καταδεικνύει ὁ σημερινὸς ἐκδότης τὸν ἀρχόμενος ἀπὸ τὸν Ρῶσο περιηγητὴ Barskij στὸν 18ο αἰ. (λίγα σλαβικά ἐγγραφα καὶ ἓνα ἑλληνικὸ χρυσόβουλλο) καὶ ἀναφέρων τὸν Κατάλογο τοῦ Πορφυρίου Οὐσπένσκη τὸ 1847 (μὲ σημαντικὸ ἀριθμὸ ἐγγράφων), τὴ φωτογράφηση μεγάλου ἀριθμοῦ ἐγγράφων ἀπὸ τὸν Gabriel Millet τὸ 1919, ἀπὸ τὸν Ἀντώνιο Σιγάλα τὸ 1928-31 καὶ ἀπὸ τὸν Franz Dölger τὸ 1941, ποὺ δημοσίευσαν καὶ ἀριθμὸ τῶν φωτογραφηθέντων ἐγγράφων. Ὁ κύριος ὅμως παλιότερος ἐκδότης ἐγγράφων τῆς Μονῆς Δοχειαρίου ὑπῆρξε ὁ ἀρχιμανδρίτης Χριστόφορος Κτενᾶς, διατελέσας ἐπανειλημμένα γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ὁρους καὶ ἀποσυρθεὶς τὸ 1918 στὴ Μονὴ Δοχειαρίου. Ἐργασθεὶς σ' αὐτὴ ἐπὶ δεκάμηνο τακτοποίησε καὶ ἀρίθμησε μὲ ἑλληνικοὺς ἀριθμοὺς τὰ ἐγγραφὰ τῆς καὶ ἀντέγραψε σὲ 185 σελίδες 75 ἐγγραφα ἀπὸ τὸν 11ο-19ο αἰ. Αὐτὸς εἶναι ὁ Κώδιξ τοῦ Κτενᾶ. Ἐδημοσίευσεν κατόπιν εἰς μὲν τὴν ΕΕΒΣ τοῦ 1927-1929 πολλὰ ἐγγραφα τῆς Μονῆς, εἰς δὲ τὴν ΕΕΒΣ τοῦ 1930 κατάλογον τῶν ἐγγράφων τοῦ ἀρχείου τῆς.

Ὁ Κτενᾶς ἰσχυρίσθη ὅτι κατέγραψε ὅλα τὰ βυζαντινὰ ἐγγραφα τῆς Μονῆς καὶ ἀπὸ τὰ μεταβυζαντινὰ ἔκαμε ἐπιλογὴν. Ὅτι ὁ Κατάλογος τοῦ Κτενᾶ δὲν εἶναι πλήρης ἀπέδειξε ὁ Fr. Dölger δημοσιεύσας βυζαντινὸν ἐγγραφον τῆς Μονῆς ἄγνωστον στὸν Κτενᾶ καὶ ὁ σημερινὸς ἐκδότης τῶν ἐγγράφων τῆς, ὁ ὁποῖος σὲ ἐπανειλημμένους ἐπισκέψεις του στὴ Μονὴ ἀπὸ τοῦ 1961-1975 ἀνακάλυψε περισσότερα ἀπὸ εἴκοσι ἐγγραφα χρονολογούμενα πρὸ τοῦ 1500.

Δημοσιεύει κατόπιν ὁ ἐκδότης Πίνακα ἀντιστοιχίας τῶν ἐγγράφων τῆς Μονῆς, ὅπου εἰς στήλας ἕκαστος ἀριθμὸς ἐγγράφου ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸν ἀνάλογον στοὺς παλαιότερους καταλόγους καὶ ἀναγράφεται τὸ ἀρχικὸν γράμμα τοῦ ὀνόματος τοῦ φωτογραφησαντος γιὰ πρώτη φορὰ τὸ ἐγγραφο, ὅπως καὶ ἂν αὐτὸ εἶναι μέχρι σήμερα ἀνέκδοτο.

Ἡ παραγωγή τῶν νόθων ἐγγράφων.

Σχεδὸν ὅλα τὰ νόθα ἐγγραφα τῆς Μονῆς Δοχειαρίου ἀφοροῦν σὲ κτήματά τῆς μέσα στὸν Ἄθω καὶ τὰ περισσότερα ἔγιναν μέσα στὴ Μονὴ σὲ ὀρισμένες χρονολογίες καὶ γιὰ ὀρισμένους διαφανεῖς σκοποὺς.

Κατ' ἀρχὰς ἡ Μονὴ ἐπεκτείνει τὴν περιοχὴ τῆς πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ καὶ πρὸς τὰ βόρεια τῆς ἀποκτώντας διαδοχικῶς μικρὰ μονύδρια τῆς περιοχῆς, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς Μονῆς Καλλιγράφου τὸ 1345 κάθε περαιτέρω ἐπέκταση ἦταν ἀδύνατη, γιὰτὶ προσέκρουε στὰ ὅρια γειτονικῶν μεγάλων Μονῶν, τοῦ Κασταμονίτου, τοῦ Βατοπεδίου, τοῦ Κουτλουμουσίου καὶ τοῦ Ξενοφώντος. (Στὴ σελ. 37 παρατίθεται σχετικὸς χάρτης τῆς περιοχῆς). Ἔτσι στὸ ἐξῆς ὅλες αὐτὲς οἱ μονὲς ἐπιδίδονται στὴν κατασκευὴ νόθων ἐγγράφων γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὶς διεκδικήσεις τους, οἱ ὁποῖες ἀκόμα σήμερα ὑπάρχουν.

Ὁ ἐκδότης παραθέτει τὶς σπουδαιότερες μεταβυζαντινὲς ἐριδες τῆς Μονῆς σὲ χρονολογικὴ σειρὰ. Ἔτσι ἔχομε:

1527/28-1530: Ἔρις μὲ τὴ Μ. Ξενοφώντος γιὰ τὰ κοινὰ σύνορα.

1576-1582: Ἔρις μὲ τὴ Μ. Κασταμονίτου γιὰ τὰ σύνορα τῆς Μ. Καλλιγράφου.

1619-1620: Ἔρις μὲ τὴ Μ. Ξενοφώντος γιὰ τὰ κοινὰ σύνορα.

1630-1631: Ἔρις μὲ τὴ Μ. Κασταμονίτου γιὰ τὴ Μ. Σκαμανδρηνοῦ.

1844-1850: Ἔρις γενικὴ μὲ τὴ Μ. Κασταμονίτου καὶ τὴ Μ. Ξενοφώντος συγχρόνως.

Κατόπιν ἐξετάζει ὁ ἐκδότης τὰ σχετικὰ πρὸς κάθε ἐρίδα γνήσια ἢ νόθα ἐγγραφα τῆς Μονῆς καὶ τὴν πιθανὴν χρονολόγησίν τους. Ἔτσι φαίνεται ὅτι πολλοὶ νοθευταὶ ἐγγράφων ἐργάστηκαν ἀπὸ τοῦ 1568 ἐπὶ πενήντα χρόνια γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὶς διεκδικήσεις τῆς Μονῆς (σελ. 31-39).

Ἐδῶ τελειώνουν ὅσα ἐνδιαφέροντα εἶχε νὰ μᾶς πεί ὁ ἐκδότης γιὰ τὰ ἀρχεῖα τῆς Μονῆς, τῆς ὁποίας τὰ ἔγγραφα στὰ ἐπόμενα δημοσιεύει.

Ὑστερα ἀπὸ μικρὴ σημείωση γιὰ τὴν καθιερωμένη μέθοδο ἐκδόσεως ἀγορευτικῶν ἐγγράφων στὴ σειρὰ «Ἀρχεῖα τοῦ Ἁθῶ» (Archives de L'Athos) παρατίθεται Πίναξ τῶν ἐγγράφων ταξινομημένων: I. Κατὰ τὴν χρονολογίαν τῶν, II. Κατὰ τὴν προέλευσίν τῶν, III. Κατὰ τὸ ἀντικείμενόν τῶν ἐντὸς τοῦ Ἁθῶ καὶ ἐκτὸς τοῦ Ἁθῶ (σελ. 41-45).

Ἀκολουθεῖ τὸ κύριο σῶμα τῆς ἐκδόσεως, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖται ἀπὸ 62 ἑλληνικά ἔγγραφα (σελ. 49-316) καὶ 6 Παραρτήματα (σελ. 319-337). Μεταξὺ τῶν ἐγγράφων παρεμβάλλονται βοηθητικὰ σχεδιαγράμματα, ὅπου τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖο: Σελ. 52: Σχεδιάγραμμα τῆς περιοχῆς τῆς Περιγαρδικείας. Σελ. 65: Σχεδιάγραμμα τοῦ Προαστείου τοῦ Ἰσῶνος (Διαβολοκάμπου). Σελ. 79: Σχεδιάγραμμα τῆς βυζαντινῆς Θεσσαλονίκης. Σελ. 81: Σχεδιάγραμμα ἀκινήτων τῆς Μονῆς Δοχειαρίου στὴ Θεσσαλονίκη. Σελ. 151: Σχεδιάγραμμα τῆς θέσεως τῶν κτημάτων τῆς Μονῆς Δοχειαρίου στὴ Χαλκιδική. Σελ. 153: Σχεδιάγραμμα τοῦ κτήματος Λογγοῦ τῆς Μονῆς Δοχειαρίου στὴ Σιθωνία. Σελ. 302: Σχεδιάγραμμα τμήματος τῆς Λήμνου, ὅπου ἡ Μονὴ Δοχειαρίου εἶχε κτήματα.

Ἀκολουθεῖ Γενικὸς Πίναξ ὀνομάτων καὶ πραγμάτων (σελ. 341-389), Πίναξ τῶν φωτοτυπιῶν τοῦ Album (σελ. 391-393), Πίναξ τῶν ἐντὸς κειμένων Σχεδιαγραμμάτων (σελ. 393) καὶ Πίναξ τῶν περιεχομένων τοῦ τόμου I (σελ. 395-397).

II. Album

Εἰς τὸν τόμον II (Album) μετὰ ἓνα Εὐρετήριο Πινάκων ὑπάρχουν οἱ φωτοτυπικὲς ἀποτυπώσεις ὅλων τῶν 62 ἐγγράφων σὲ 69 Πίνακες (Pl. I-LXIX) καὶ τῶν 6 Παραρτημάτων σὲ 3 Πίνακες (Pl. LXX-LXXII).

Στὸν τόμο I (Texte) κάθε ἔγγραφο τιτλοφορεῖται μὲ τὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ εἶδους του (π.χ. I. Hypomnema du juge Constantin Kamateros), μὲ τὴ χρονολογία τῆς ἐκδόσεώς του (π.χ. I. Septembre, Indiction 6 a.m. 6546 (1037)), μὲ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ιδιότητα τοῦ ἐκδῶσαντος αὐτοῦ (π.χ. I. Le juge de Boleron, Strymon et Thessalonique (Κωνσταντῖνος Καματερός)) καὶ μὲ σύντομον ἀναγραφὴν τοῦ περιεχομένου του (π.χ. I. Ὑπόμνημα).

Ἀκολουθεῖ περιγραφή τοῦ ἐγγράφου (Le Texte) καὶ τυχόν ἐκδόσεις του (Editions), ἀνάλυσις (Analyse) τοῦ περιεχομένου του, σημειώσεις (Notes) ἐπὶ διαφόρων ὀνοματικῶν καὶ πραγματικῶν στοιχείων τοῦ κειμένου, προσωπογραφία (Prosopographie) τῶν τυχόν ἀναφερομένων προσώπων καὶ διερευνήσις τῶν ὑπογραφῶν τοῦ ἐγγράφου (Signatures), ὅταν προσφέρεται τοιαύτη, τυχόν ἀναφερόμενα εἰς αὐτὸ παλαιότερα ἔγγραφα (Actes mentionnés) καὶ τυχόν ὑπάρχουσα σχετικὴ βιβλιογραφία. Ὑπάρχει πάντοτε παραπομπὴ στὸν ἀριθμὸ τῆς σχετικῆς φωτοτυπίας τοῦ ἐγγράφου στὸ Album καὶ στὸν ἀριθμὸ τοῦ Κώδικος τοῦ Κτενᾶ. Τέλος, ἀκολουθεῖ τὸ κείμενον τοῦ ἐγγράφου, ἐκδιδόμενον κατὰ τοὺς κανόνας διπλωματικῆς ἐκδόσεως ἐγγράφων.

Ὅπως ὅλα τὰ ἔγγραφα τῶν μονῶν τοῦ Ἁθῶ, ἀποτελοῦν καὶ τὰ ἔγγραφα τῆς Μονῆς Δοχειαρίου χρυσωρυχεῖο πληροφοριῶν γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ Ἁθῶ πρῶτα καὶ γιὰ τὴ βυζαντινὴ προσωπογραφία καὶ γεωγραφία ἔπειτα γιὰ ἓνα ἱστορικὸ τοῦ Βυζαντίου. Ἀπ' αὐτὰ πάντως φαίνεται ἡ μέτρια σημασία τῆς Μονῆς Δοχειαρίου, ἡ ὁποία ἀπόκτησε βαθμὴδὸν τὴν περιορισμένη κτηματικὴ τῆς περιουσίας ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Ἁθῶ καὶ ὑποστήριξε ἐπὶ χρόνια μὲ κατασκευὴ νόθων ἐγγράφων τὰ σύνορά της ἔναντι γειονικῶν μεγάλων μονῶν.

Ἐνδιαφέρουσες γιὰ τὴν τοπογραφία τῆς βυζαντινῆς Θεσσαλονίκης εἶναι οἱ πληροφορίες τοῦ ἐγγράφου ἀριθ. 4 (τοῦ 1117) τῆς Μονῆς (σελ. 27-28, 79, 84-86) γιὰ τὴ συνοικία

τῆς Καταφυγῆς, οἱ ὁποῖες, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πολυσυζητημένη τοποθέτησή της, περιέχουν καὶ νέα ἄγνωστα στοιχεῖα, ὅπως ναὸν τοῦ Σωτῆρος στὴν περιοχή της, Μονὴν Βαρδαρέας καὶ ὀνομασίαν τοῦ Κάτω-Φόρου ὡς Σλαβομέση. Βλ. καὶ Σημειώσεις (σελ. 78 κ.έ.) τοῦ ἐκδότου, ὁ ὁποῖος ὅμως εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις δὲν ἀναφέρει τὴν ἀπαραίτητη σχετικὴ βιβλιογραφία, ὅπως π.χ. γιὰ τὴ συνοικία τοῦ Ὁμφαλοῦ τὴν ἐργασία τοῦ Γ. Μπακάλκη, Ἱερὸ Διονύσου καὶ φαλλικά δρώμενα στὴ Θεσσαλονίκη, «Ἀρχαία Μακεδονία» III, σελ. 31-43 (IMXA, ἀρ. 193, Θεσσαλονίκη 1983) καὶ γιὰ τὴν ἀτεκμηρίωτη, σημ. 1 τῆς σελ. 80, περὶ τῆς «πυρκαϊστοῦ Ἑβραΐδος» τοῦ ἐγγράφου τῆς Μονῆς Διονυσίου (No 19, στ. 9 τοῦ 1420) καὶ τῆς πρώτης τοποθετήσεώς της δὲν ἀναφέρει τὴν ἐργασία τοῦ Γ. Ι. Θεοχαρίδου, Ἑγναστα τοπογραφικά, «Μακεδονικά» 5 (1961-1963) 1-14.

Ἐκφραση σεβασμοῦ γιὰ τὸν τεράστιο μόχθο τοῦ ἐκδότη καὶ εὐγνωμοσύνη γιὰ τὴν ὑποδειγματικὴ διπλωματικὴ ἐκδοση τῶν ἐγγράφων τῆς Μονῆς Δοχειαρίου, ἐνὸς ἀκόμη ἀποκτήματος τῆς ἐπιστήμης ἀπὸ τὸ φιλολογικὸ καὶ ἱστορικὸ θησαυρὸ τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ὀφείλει ἡ Βυζαντινολογία στὸν ἄξιο ἐκδότη.

Γ. Ι. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ